

Başlık / Title: Rogers Brubaker'in Diaspora-Anayurt-Konuk Eden Ülke İlişkileri Teorisi Çerçevesinde Gürcistan'daki Osetler, Abhazlar ve Çeçen-Kistleri Yorumlamak

Yazarlar / Authors

Keisuke WAKIZAKA

ORCID ID

0000-0002-0438-5687

Bu makaleye atf için: Keisuke Wakizaka, Rogers Brubaker'in Diaspora-Anayurt-Konuk Eden Ülke İlişkileri Teorisi Çerçevesinde Gürcistan'daki Osetler, Abhazlar ve Çeçen-Kistleri Yorumlamak, *Türkiye Rusya Araştırmaları Dergisi* 3 (2020): 116-143.

To cite this article: Keisuke Wakizaka, Rogers Brubaker'in Diaspora-Anayurt-Konuk Eden Ülke İlişkileri Teorisi Çerçevesinde Gürcistan'daki Osetler, Abhazlar ve Çeçen-Kistleri Yorumlamak, *Türkiye Rusya Araştırmaları Dergisi* 3 (2020): 116-143.

Makale Türü / Type of Article: Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Submission Date: 11.04.2020

Yayına Kabul Tarihi / Acceptance Date: 10.06.2020

Yayın Tarihi / Date Published: 30.06.2020

Tarandığı İndeksler / Abstracting & Indexing

INDEX
INTERNATIONAL

DRJI

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ESJI
www.ESJIndex.org

Eurasian
Scientific
Journal
Index

EuroPub

A S O S
indeks

idealonline

Tea

SIS
Scientific Indexing Services

CiteFactor
Academic Scientific Journals

CYBERLENINKA

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Yazar: Keisuke WAKIZAKA*

Rogers Brubaker'in Diaspora-Anayurt-Konuk Eden Ülke İlişkileri Teorisi Çerçevesinde Gürcistan'daki Osetler, Abhazlar ve Çeçen-Kistleri Yorumlamak**

Öz: Bu çalışma Rogers Brubaker'in "diaspora-anayurt-konuk eden ülke ilişkileri" teorisine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Burada bu teorinin istisnai örneği olarak karşımıza çıkan Güney Osetya ve Çeçenistan meselesinde Gürcistan içindeki Osetler, Abhazlar ve Çeçen-Kistlerin konumu ve bu meselelerin farklı süreci izlemesinin sebebi incelenecektir. Bu çalışma Brubaker'in teorisine katkıda bulunmak için de facto devletler sorunu ve daha önce çok nadiren araştırılan Gürcistan'daki Osetler, Abhazlar ve Çeçen-Kistlere odaklanmaktadır. Brubaker'in teorisine göre "konuk eden ülke" kendi ulus-devlet inşası sürecinden "diasporalar"ı dışlarken diasporalar ise ona tepki gösterir ve "anayurt" da onları destekleyerek "konuk eden ülke"ye baskı uygular. Böylece diasporalar "anayurt"ların "konuk eden ülkeler"e baskı uygulaması için siyasi araç olarak kullanılmaktadır. Bu durum eski Sovyet ülkeleri, özellikle Baltık ülkeleri ve Kazakistan'daki Ruslar örneğinde net bir şekilde görülmektedir. Gürcü-Rus ilişkilerine bakıldığında de facto devletler sorunu "diaspora-anayurt-konuk eden ülke ilişkileri"nin değişik şekli olarak görülürken Gürcistan-de facto devletler arası ilişkilere odaklanıldığında ise Gürcistan'daki Osetler, Abhazlar ve Çeçen-Kistler farklı süreci izlemiştir. Gürcistan dışlayıcı ulus-devlet inşa sürecine girerken Rusya Güney Osetya'daki Osetler ve Abhazy'a'daki Abhazları desteklemiş ve onlara "hukuki-siyasi Rus diasporası" statüsünü vererek Gürcistan'ın batıya yönelmesini engellemek için onların haklarını bahane ederek baskı uygulamaktadır. Diğer yandan, Gürcistan'daki Osetler ve Abhazlar ise Rusya ve "anayurtları" tarafından desteklenmemekte ve Gürcü toplumun onlara karşı şüphesi de devam etmektedir. Yani onlar Güney Osetya ve Abhazy meselelerinde "ortada kalmış" durumdadır. Gürcistan'daki Çeçen-Kistler örneğinde ise Gürcistan Rusya'ya karşı Çeçen-Kistlerin "anayurtu" olarak tanımlanan Çeçenistan'ı desteklemiş ve bu süreçte Gürcistan'daki Çeçen-Kistler arasında "Çeçen-Vaynakh diasporası" bilinci oluşmuştur. Diğer yandan, bu kimlik dönüşümü ve Pankisi'deki kargaşadan dolayı Gürcistan devleti ve Gürcü toplumu tarafından Çeçen-Kistler dışlanmıştır. Sonuç olarak, Rusya de facto devletlerdeki insanları Gürcistan'ı terbiye etmek için kendi diasporası olarak siyasal araca dönüştürmekte ve Gürcistan'daki de facto devletler sorunu Gürcistan-Rusya gerginliğinde "diaspora-anayurt-konuk eden ülke ilişkileri"nin değişik şekli olarak görülmektedir. Diğer yandan, Gürcistan ile de facto devletler ilişkilerine bakıldığında ise Gürcistan'daki Osetler, Abhazlar ve Çeçen-Kistler konuk eden toplum tarafından şüphayle yaklaşılırken kendi anayurtları olan Güney Osetya, Abhazy ve Çeçenistan tarafından da desteklenmemektedir. Dolayısıyla bu durumda Gürcistan'daki Oset, Abhaz ve Çeçen-Kist diasporaları kendi sosyo-kültürel haklarının genişletilmesini ve anayurtlarıyla ilişkilerinin gelişmesini isteyen "konuk eden ülke" olan Gürcistan'ın ilkelerine riayet etmekte ve kendi anayurtlarının hükümetlerini desteklememektedir.

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul/Türkiye, E-mail: kwakizaka@gelisim.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0438-5687.

** Bu çalışma yazar tarafından 2019 Mayıs'ta Doç. Dr. Işık Kuşçu Bonnenfant'ın danışmanlığı altında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne teslim edilen Living as "North Caucasians" in Georgia: Identity and Integration in Georgia among the Ossetian and the Chechen-Kist Communities" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Diaspora-anayurt-konuk eden ülke ilişkileri, Kuzey Kafkasya diasporaları, de facto devletler sorunu, Gürcistan, Rusya.

**Discussing Ossetians, Abkhazians and Chechen-Kists in Georgia in the Framework of
Rogers Brubaker's Theory on Diaspora-Homelands-Host State Relations**

Abstract: This work aims at criticizing Rogers Brubaker's "diaspora-homeland-host state relations" theory through investigating the positions of Ossetian and Chechen-Kist communities in Georgia in the issues of South Ossetia and Chechnya as the exceptional cases of this theory and the reasons why these issues followed different processes. This work focuses on the issue of de facto states and de facto states' diaspora such as Ossetians, Abkhazians and Chechen-Kists in Georgia in order to contribute to his theory. According to Brubaker's theory, while "host state" excludes "diasporas" from its nation-state building process, diaspora communities react against it and their "motherlands" make pressure over "host state", supporting diaspora's movements and using them as its political tool. This situation is seen in the case of Russian communities in the former Soviet states, especially in Baltic states and Kazakhstan. On the other hands, while Ossetians, Abkhazians and Chechen-Kists in Georgia followed different process. While Georgia entered exclusionist nation-state building process, Russia supported Ossetians in South Ossetia and Abkhazians in Abkhazia and is making pressure over Georgia, giving the status of "legal-political Russian diaspora" to them. On the other hand, Ossetians and Abkhazians in Georgia are not supported by Russia and their "homelands" and is exposed to Georgian society's doubt. In the case of Chechen-Kists in Georgia, Georgia supported Chechnya, defined as Chechen-Kists' "homeland" in order to restrain Russia and "Chechen-Vaynakh diaspora" identity developed in this process. On the other hand, Chechen-Kists in Georgia were excluded from Georgian political-economic life due to this identity transformation and the chaos in Pankisi. In conclusion, Russia uses people in de facto states as a political tool in order to make pressure on Georgia, recognizing them as its diaspora. Thus, the issue of de facto states appears as a different form of "diaspora-homeland-host state relations" in the tension between Georgia and Russia. On the other hand, in terms of the relations between Georgia and de facto states, while Georgian society is suspicious against Ossetians, Abkhazians and Chechen-Kists in Georgia, these communities are not supported by their homelands such as South Ossetia, Abkhazia and Chechnya. Therefore, Ossetians, Abkhazians and Chechen-Kists in Georgia respect Georgia's principles and do not support the governments of their homelands while they hope the expansion of their socio-cultural rights and relations with their homelands.

Keywords: Diaspora-Homeland-Host State Relations, North Caucasian diaspora, the issue of de-facto states, Georgia, Russia.

Giriş

1991 yılında Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra bağımsızlığa kavuşan ülkeler yeni ulus-devlet inşası sürecine girmiş ve bu süreçte yeni devlet sınırları belirlendiğinden dolayı Ruslar, Ukraynalılar, Tacikler ve Özbekler gibi milletler "diaspora" olarak kendi anayurtlarının dışında kalmıştır. Bu yeni ulus-devlet inşası sürecinde, Baltık ülkeler, Gürcistan, Ukrayna ve Kazakistan gibi ülkeler dışlayıcı etnik ulus-devlet inşasına yönelmiş ve sıkça azınlık gruplarını dışlamaya çalışmıştır. Azınlıklara yönelik asimilasyon ve

dışlama gibi tutumdan dolayı eski Sovyet ülkeleri arasında, özellikle Rusya ve diğer Sovyet ülkeleri arasında siyasal gerginliğin yükselmekte olması iyi bilinmektedir.

Eski Sovyet bölgesindeki bu gelişmeleri kuramlaştırmak için Amerikalı sosyolog Rogers Brubaker onu eski Almanya, Avusturya-Macaristan, Osmanlı ve Yugoslavya'daki gelişmelerle mukayese ederek "diaspora-anayurt-konuk eden ülke ilişkileri" teorisini ortaya koymuştur.¹ Brubaker bu teoriyi sunduğundan beri diaspora toplumu olarak eski Sovyet ülkelerindeki Rus toplulukları üzerindeki araştırmaların sayısı önemli derecede artmış ve diaspora topluluklarının kendi "anayurtları"na geri dönüşü hareketleri üzerindeki çalışmalar da görülmeye başlamıştır. Ayrıca Brubaker'in teorisi "diaspora" teriminin tanımını önemli derecede etkilemiş ve Brubaker diaspora ve konuk eden ülke-toplum arasındaki ve diaspora ve anayurt arasındaki ilişkilerin bir topluluğu "diaspora" yaptığını vurgulamıştır.²

Fakat "diaspora-anayurt-konuk eden ülke ilişkileri"nin vaka çalışmalarının neredeyse hepsi Ruslar ve Kazaklar gibi nispeten büyük diaspora topluluklarına odaklanmaktadır. Diğer yandan, Gürcistan'daki Kuzey Kafkasyalı topluluklarının (Osetler, Abhazlar, Çeçen-Kistler ve Dağıstanlılar)³ oluşumu süreci Ruslarınkine benzemesine rağmen bu topluluklara odaklanan araştırmacıların sayısı yok denecek kadar azdır. Çünkü bu topluluklar kendi anayurtlarının dışındaki Ruslar, Kazaklar, Özbekler ve Tacikler gibi gruplar kadar büyük değildir.⁴ Fakat Gürcistan'daki Kuzey Kafkasyalılar Brubaker'in teorisinin istisnai örneklerindedir ve bu topluluklar üzerindeki araştırma onun teorisine katkı sağlayabilir. Abhazya, Güney Osetya, Çeçenistan ve Dağıstan meseleleri üzerindeki araştırmalara bakarsak, onların çoğu ağırlıklı olarak kendi

¹ Rogers Brubaker, "Aftermaths of Empire and the Unmixing of Peoples: Historical and Comparative Perspectives", *Ethnic and Racial Studies* 18/2 (1995): 189-218; Brubaker, "National Minorities, Nationalizing States and External National Homelands in the New Europe", *Daedalus* 124/2 (1995): 107-132; Brubaker, "Accidental Diasporas and External 'Homelands' in Central and Eastern Europe: Past and Present", *Vienna Institute for Advanced Studies Political Science Series* 71 (2000).

² Brubaker, "The 'Diaspora' Diaspora", *Ethnic and Racial Studies* 28/1 (2005): 1-19.

³ 2014'te yapılan Gürcistan genel nüfus sayımına göre, Gürcistan'da yaklaşık 14385 kişi Oset (Güney Osetya hariç), 864 kişi Abhaz (Abhazya hariç) ve 5697 kişi Çeçen-Kist yaşamaktadır. Bkz: *Ethnic Composition of Georgia* (Tbilisi: CSEM, 2016).

⁴ "Konuk eden ülke" etnik topluluğun titular milletten farklı kimliğini sürdürdüğü ülke olarak tanımlanabilir. Diğer yandan, "anayurt" ise "diaspora"nın kökeninin olduğu ya da kökeninin olduğu iddia edilen toprak olarak tanımlanabilir. Böylece, "anayurt" "konuk eden ülkeler"deki "diaspora" ile sembolik bağa sahiptir ve "diaspora"nın kimliğinin oluşumunda çok önemli rol oynamaktadır. William Safran, "Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return", *Diaspora: A Journal of Transnational Studies* 1/1 (1991): 83-99.

“anayurtları”ndakiler, Abhazy ve Güney Osetya’dan sürgün edilen Gürcüler ve yurtdışındaki Çeçen mültecilere odaklanmış ve Gürcistan’da kalmaya devam edenler ise bu meseleler bağlamında daha az tartışılmıştır. Bu yüzden bu topluluklar üzerindeki araştırmalar hem diaspora çalışmalarına hem de Kafkasya’daki etnik çatışmalar üzerindeki araştırmalara yeni bakış açıları sağlayabilir.

Bu çalışma de facto devletler meselesi, Gürcistan’daki Osetler, Abhazlar ve Çeçen-Kistlerin Güney Osetya, Abhazy ve Çeçenistan meselelerindeki konumunu ve bu toplulukların neden farklı süreci izlediğini inceleyerek Brubaker’in “diaspora-anayurt-konuk eden ülke ilişkileri” teorisine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Gürcistan’daki Dağıstanlıların sayısı Osetler, Abhazlar ve Çeçen-Kistlerin nüfusuna nazaran az olduğundan dolayı, bu çalışma Osetler, Abhazlar ve Çeçen-Kistleri ele alacaktır. Bu çalışmada Gürcü-Rus ilişkilerindeki de facto devletlerin konumu ve Gürcistan ve de facto devletler arası ilişkilerdeki de facto devletlerin diasporasının konumu karşılaştırılacaktır. De facto devletlerin diasporası olan Gürcistan’daki Osetler, Abhazlar ve Çeçen-Kistleri araştırmak için mevcut olan yazılı kaynakların dışında 2016-2017 yıllarında Gürcistan’da yapılan saha çalışmaları esnasında toplanan verilerden yararlanmıştır.

Bu çalışmanın yapısına bakarsak, birinci bölümde Brubaker’in “diaspora-anayurt-konuk eden ülke ilişkileri” teorisi hakkında kısa bilgi verilecektir. İkinci bölümde bu teorinin bir örneği olarak eski Sovyet ülkelerindeki Rus diasporası ile ilgili açıklamalar yer alacaktır. Üçüncü bölümde neden Gürcistan’daki Osetler, Abhazlar ve Çeçen-Kistlerin farklı süreci izlediğini açıklamak için Güney Osetya, Abhazy ve Çeçenistan meselelerinden bahsederek bu topluluklarının Güney Osetya, Abhazy ve Çeçenistan meselelerindeki konumu tartışılacaktır. Sonuç bölümünde ise bu 3 bölüm özetlenecektir. Bu bölümde Gürcü-Rus gerginliğinde Rusya de facto devletlerdeki insanları kendi “hukuki-siyasi” diaspora olarak tanımlayarak, yani kendisini de facto devletlerdeki insanların “hukuki-siyasi anayurdu” olarak göstererek Gürcistan’ı terbiye etmek için siyasal araç olarak kullandığı vurgulanacaktır. Ayrıca Gürcistan’daki Osetler, Abhazlar ve Çeçen-Kistlerin ne evsahibi toplum tarafından tam olarak kabul edildiğinden ne de anayurtları tarafından desteklenmediğinden dolayı kendi toplumsal-kültürel haklarının genişletilmesini ve anayurtlarıyla ilişkilerin gelişmesini isterken Gürcistan’ın ilkelerine riayet ettikleri ve kendi anayurtlarının hükümetlerini desteklemedikleri de vurgulanacaktır.

Rogers Brubaker'ın "Diaspora-Anayurt-Konuk Eden Ülke İlişkileri" Teorisi

Brubaker'e göre, "diaspora-anayurt-konuk eden ülke ilişkileri" böyle açıklanabilir: konuk eden ülkelerin ulus-devlet inşası sürecinde daha kapsayıcı ulus-devleti oluşturma vizyonu ve "titüler" milletin siyasi, ekonomik, kültürel ve demografik hegemonyaya sahip olduğu daha dışlayıcı etnik ulus-devleti oluşturma vizyonu arasında gerginlik mevcuttur.⁵ Etnik açıdan heterojen yapıya sahip olan bu devletlerin liderleri devletin hegemonyasını elde etmek için kültürel, siyasi ve ekonomik alanlarda kendi milliyetçiliğini teşvik eder. Ulus-devlet inşası süreci içindeki konuk eden ülkelerin politikaları diaspora topluluklarını dışlamaya yönelir. Yani, diaspora toplulukları siyasi ve toplumsal-kültürel asimilasyon, ayrımcılık ve dışlamayla karşı karşıya olur.⁶ Diaspora topluluklarının liderleri ve elitleri konuk eden ülke-toplumların bu tutumlarına karşı örgütlenerek toplumsal-kültürel haklar veya/ve bölge üzerindeki özerkliği talep eder.

Ulus-devlet inşası süreci içindeki konuk eden ülkeler ve diaspora toplulukları arasındaki gerginlik tırmanırken, 1991 yılında Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra yeni siyasi sistem ortaya çıkmış ve dışarıdaki milli "anayurtlar" kavramı yeni bir anlam taşımaya başlamıştır. Brubaker anayurtların siyasi hareketler vasıtasıyla inşa edildiğini söylemekte ve bu hareketlerin etnik demografiye dayanması şart değildir.⁷ Devletin siyasi ve kültürel elitleri o devletin "anayurt" olabilmesi için konuk eden ülkelerdeki diaspora toplulukları ve anayurt arasında bağları kurar. Böylece gerçek veya muhayyel anayurtları hem kendi vatandaşları hem de yurtdışındaki diasporası üzerindeki kendi sorumluluğunu iddia eder. Onlar kendi diaspora topluluklarının haklarını ve çıkarlarını savunmaktan sorumlu olduğunu düşünürler.⁸ Gerçekten de, genellikle 1990'lı yıllardan beri "anayurtlar"ın elitleri kendi soydaşı olan diaspora topluluklarının durumunu yakından takip etmekte ve onların haklarının genişletilmesini talep eder.⁹ Bu süreçte "Anayurtları" kendi diaspora topluluklarına sıkça manevi ve maddi destek sağlar.¹⁰ Ulus-devlet inşası sürecindeki konuk eden ülkeler-toplumlar "anayurtlar"ın diaspora topluluğuna yönelik tutumuna tepki gösterir.

⁵ Brubaker, *Nationalism Reframed: Nationhood and National Question in the New Europe* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), 63.

⁶ Brubaker, *Nationalism Reframed*, 63.

⁷ Brubaker, *Nationalism Reframed*, 58.

⁸ Brubaker, *Nationalism Reframed*, 58.

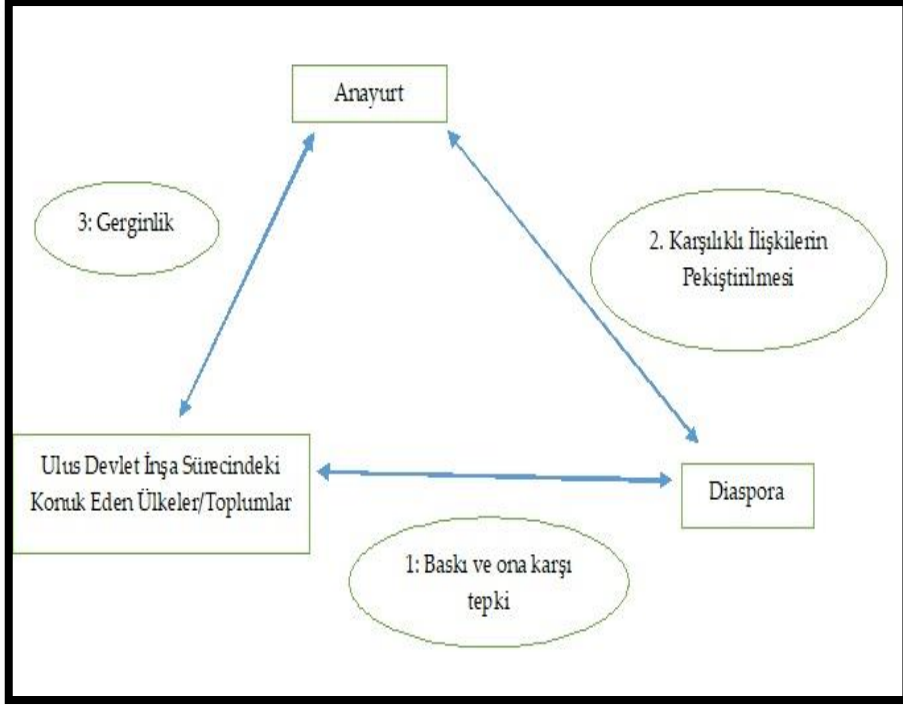
⁹ Brubaker, "National Minorities", 110.

¹⁰ Brubaker, "National Minorities", 110.

Böylece ulus-devlet inşası sürecindeki konuk eden ülkeler-toplumlar ve diaspora topluluklarının “anayurtları” arasında da gerginlik çıkar.

Kısacası, Brubaker'e göre, ulus-devlet inşası sürecindeki “konuk eden ülke” diaspora topluluklarına siyasal baskı uyguladığı zaman onların “anayurtları” diaspora topluluklarına sahip çıkma bahanesiyle konuk eden ülkelerin siyasetine müdahale eder ve “konuk eden ülkeler” ve “anayurtlar” arasındaki ilişkiler gerginleşir.

Şekil 1. Rogers Brubaker'in Ortaya Koyduğu Diaspora-Anayurt-Konuk Eden Ülke İlişkileri Modeli

“Diaspora-Anayurt-Konuk Eden Ülke İlişkileri” Teorisinin Örneği olarak Eski Sovyet Ülkelerindeki Rus Diasporası

Bu “diaspora-anayurt-konuk eden ülke ilişkileri”ni tartışırken Brubaker bu teoriyi pekiştirmek için eski Almanya, Osmanlı, Avusturya-Macaristan ve Yugoslavya bölgelerindeki azınlıkların yanı sıra eski Sovyet ülkelerindeki Rus topluluklarından da bahsetmektedir. Aynı zamanda, diaspora topluluğunun oluşum süreci ve Sovyet sonrası gelişme süreci konusunda eski Sovyet ülkelerindeki Rus toplulukları ve Gürcistan’daki Oset, Abhaz ve Çeçen-Kist toplulukları birbirlerine benzemektedir. Dolayısıyla “diaspora-

anayurt-konuk eden ülke ilişkileri” bağlamında Gürcistan’daki Osetler, Abhazlar ve Çeçen-Kistleri analiz etmek için eski Sovyet ülkelerindeki Rus topluluklarına değinmekte fayda vardır.

Rus nüfusunun Ukrayna, Güney Kafkasya ve Orta Asya gibi sınır bölgelerine dağılmasının süreci ile Rusya’nın toprağının genişletilmesinin süreci arasında güçlü ilişki mevcuttur. Rus İmparatorluğu 19. yüzyıla kadar Volga-Ural, Sibiry, Uzakdoğu, Ukrayna, Moldovya, Güney Kafkasya ve Orta Asya’yı işgal ettikten sonra Rusya kendi sömürgelerini yönetmek için ve sınır güvenliğini sağlama için bu bölgelere Rus nüfusunu yerleştirmeye ihtiyaç duymaya başlamıştır. Bu amaç için Rus hükümetinin emriyle veya desteğiyle Rus nüfusu bu bölgelere göç etmeye başlamıştır.¹¹ Ayrıca Dukhoborlar ve Molokanlar gibi bazı Rus dini cemaatler de Rus hükümetinin siyasal baskısından kaçarak Güney Kafkasya, Moldovya, Baltık bölge, kuzey Rusya gibi bölgelere yönelmiştir.¹² Böylece Rus toplulukları Rusya’nın sınır bölgelerinde gelişmiş ve Rus diasporasının temeli oluşturulmuştur.

Sovyetler Birliği kurulduktan sonra diğer Sovyet cumhuriyetlerine, özellikle Estonya, Letonya ve Kazakistan’a Rus nüfusunun göçü daha da artmıştır. Üstelik 1932 yılında yurtiçi pasaport sistemi devreye girdiğinde birçok karışık aile kendi pasaportlarına kendi milletini “Rus” olarak yazdırmıştır.¹³ Bu yüzden, başka Sovyet cumhuriyetlerindeki Rus nüfusu önemli derecede artmıştır. 1989’da Rus nüfusu Ukrayna’da toplam nüfusun %22,1’ini, Letonya’da %34’ünü, Estonya’da %30,3’ünü ve Kazakistan’da ise %37,8’i oluştururdu.¹⁴

Fakat Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, büyük Rus nüfusu diğer eski Sovyet ülkelerinde kalmıştır. Böylece eski Sovyet bölgesindeki Rus diasporası oluşturulmuştur. Diğer yandan, eski Sovyet ülkeleri yeni ulus-devlet inşa sürecine girmiş ve kanuna göre kimin ülkenin vatandaşı olarak tanımlanması gerektiğine veya devletin vatandaşlığı için hangi etno-kültürel kriterlerin istendiğine dair soruyla karşı karşıya olmuştur. Yeni ulus-devlet inşa sürecinde birçok eski Sovyet ülkeleri kapsayıcı ulus-devletin yerine dışlayıcı etnik ulus-devleti inşa etmeyi tercih etmiş ve Ruslar gibi azınlıkların haklarını kısıtlamaya başlamıştır. Böylece eski Sovyet ülkelerindeki Rus toplulukları vatandaşlık ve azınlıkların haklarıyla ilgili sorunlarla sıkça karşılaşmaktadır.

¹¹ Paul Kolstoe, *Russians in the Former Soviet Republics* (Bloomington: Indiana University Press, 1995), 18-24.

¹² Kolstoe, *Russians in the Former Soviet Republics*, 31-32.

¹³ Kolstoe, *Russians in the Former Soviet Republics*, 41-42.

¹⁴ Kolstoe, *Russians in the Former Soviet Republics*, 66.

Mesela, Baltık ülkeler, özellikle Estonya ve Letonya yurtçindeki Rus nüfusuna karşı radikal politikaları uygulamıştır. Sovyet döneminde Estonya ve Letonya'da Rus nüfus oranı %30'dan daha yüksekti ve Estonlar ve Letonlar toplumsal-kültürel asimilasyon tehlikesiyle ve Sovyet hükümetinin baskısıyla karşı karşıyaydı. Bu iki ülke bağımsızlığa kavuştuktan sonra vatandaşlık tanımını kısıtlayan kanunları kabul etmiştir. Bu kanunlara göre, Estonya/Letonya vatandaşlığını almak için Estonca/Letunca sınavından geçmek gerekir ve vatandaş olmayanların hakları daha kısıtlanır. Ayrıca KGB (Ulusal Güvenlik Komitesi) ve Sovyet ordusunun eski personelleri ve onların aileleri bu kanundan dolayı Estonya/Letonya vatandaşlığını kaybetmiştir.¹⁵

Bu kanunlar ve kanunların uygulanması Estonya ve Letonya'nın Rus nüfusuna karşı ayrımcılığını yaratmış ve birçok Rus Estonya ve Letonya'dan Rusya, Belarus ve Ukrayna'ya göç etmiştir.¹⁶ Estonya'da nüfus çoğunluğunun Rus olduğu Narva şehri konseyi 1993 yılının Temmuz ayında vatandaşlık kanununa karşı protesto olarak şehrin özerkliği konusunda referandum düzenlemiştir. Aynı zamanda, bu iki ülkedeki azınlık grupları kendi haklarını korumak için örgütler kurmaya başlamıştır.¹⁷

Rusya Estonya ve Letonya'nın vatandaşlık kanunlarına sert tepki göstermiştir. Rusya Rus topluluğunun bu kanunlardan dolayı toplumsal-siyasi ve ekonomik ayrımcılığa maruz kaldığını ve bu kanunların uluslararası hukuka aykırı olduğunu dile getirmiştir.¹⁸ Üstelik Rusya Estonya ve Letonya'ya doğal gaz ihracatını durdurma gibi ekonomik baskı argümanlarını uygulamıştır. Sonunda bu iki ülke vatandaşlık kanunlarının bazı maddelerini uygulamaktan vazgeçmeye ve Estonyalı/Letonyalı olmayan kişilerin seçimlere katılmalarını kabul etmeye mecbur kalmıştır.¹⁹

Kazakistan'a bakacak olursak, Rus nüfusu Kazakistan'ın toplam nüfusunun %35'inden daha fazlaydı. Özellikle kuzey Kazakistan'ın nüfusunun çoğunluğunu Ruslar oluşturuyordu. Bu yüzden bağımsızlıktan sonra Kazakistan'ın ulus-devlet inşa politikaları Rus diaspora-Kazakistan-Rusya ilişkileri üzerinde kurulmuştur. 1989'de kabul edilen dil kanunu ve 1993'te kabul edilen anayasada Kazakça devlet dili olarak tanımlanırken Rusça ise "ortak dil" olarak geçmektedir.²⁰ Aynı zamanda, Kazakistan bağımsızlığa kavuştuktan sonra Batı ülkeleriyle ilişkileri güçlendirmek için

¹⁵ Sevinç Alkan Özcan, *Bir Sovyet Mirası Rus Azınlıklar* (İstanbul: Küre Yayınları, 2005), 135-137.

¹⁶ Özcan, *Bir Sovyet Mirası Rus Azınlıklar*, 141.

¹⁷ Özcan, *Bir Sovyet Mirası Rus Azınlıklar*, 141.

¹⁸ Özcan, *Bir Sovyet Mirası Rus Azınlıklar*, 138-139

¹⁹ Özcan, *Bir Sovyet Mirası Rus Azınlıklar*, 144.

²⁰ Ingvar Svanberg, "Kazakhstan and the Kazakhs", *The Nationalities Question in the Post-Soviet States*, der. Graham Smith (London: Longman, 1992), 327.

Latin alfabesiyle yazılacağına dair kararı almıştır.²¹ Kazakistan anayasasına baktığımızda Rusların çifte vatandaşlık hakkı tanınmamaktadır.²² Ayrıca Kazakistan Rusların ayrımcılığını yasaklamış ve bazı Rus örgütlerini ve medya şirketlerini kapatmıştır.²³

Kazakistan'ın ulus-devlet inşası ve Kazaklaştırma politikalarından dolayı Kazakistan'daki Rus toplulukları avantajlı statüyü kaybetmiş ve onların sahip olduğu ortam zamanla kötüleşmiştir. 1993-1998 yıllarında 1.652.700 Rus Kazakistan'dan Rusya'ya göç etmiştir.²⁴ Kazakistan içindeki Ruslar Kazaklaştırma politikalarına karşı protesto eylemlerini düzenlemiş ve Kazakçanın yanı sıra Rusçanın da Kazakistan'ın resmi dili olmasını talep etmiştir.²⁵

Rusya da Kazakistan'ın Kazaklaştırma politikalarını eleştirmiştir. Rusya Kazakistan'daki Rus diasporasının çifte vatandaş hakkını talep ederek Kazakistan'a baskı uygulamıştır. Bu eğilim Vladimir Putin Rusya'da Cumhurbaşkanı olduktan sonra daha da belirgin hale gelmiştir. Bu gelişmelerden sonra Rus medyasında Rus nüfusunun kuzey Kazakistan üzerindeki özerkliğini gündeme getiren makalelerin sayısı artmıştır.²⁶ Putin 2000'de Kazakistan'ı ziyaret ettiğinde Rus diasporasının temsilcileriyle görüşmüş ve eğitim ve bilim alanlarındaki işbirliği anlaşmasının Kazakistan ile Rusya arasında imzalanacağını belirtmiştir.²⁷ Böylece Putin Kazakistan'daki Rus diasporasını Kazakistan'a karşı stratejik kart olarak kullanmaya başlamış ve Rusya'nın Kazakistan'ın siyasetine müdahalesi daha da yoğunlaşmıştır. Bu durum altında Kazakistan dil kanununun bazı maddelerini tekrar gözden geçirmiş ve Kazaklaştırma politikaları devam ederken Rusya ve Kazakistan Rus nüfusunun çifte vatandaşlık hakkı ile ilgili kararı kabul etmiştir.²⁸

Yukarıda gördüğümüz gibi hem Baltık ülkeler hem Kazakistan örneklerinde yeni kurulan ülkeler "titüler" millet merkezli ulus-devleti inşa etmeye başlamış ve "konuk eden ülkeler"deki Ruslar ise sıkça eğitim, dil politikaları ve vatandaşlık kanunu gibi şeyler vasıtasıyla bu süreçten

²¹ Özcan, *Bir Sovyet Mirası Rus Azınlıklar*, 63. Fakat bu karar 2017 yılına kadar uygulanmamıştır, çünkü Kazakistan hükümeti Kazak olmayan nüfusun tepkisinden ve Rusya'nın baskısından korkuyordu.

²² Gülden Ayman, "Eski Sovyet Topraklarında Ruslar ve Etnik Çatışma Dinamikleri", *Sosyal Demokrat Değişim* 10 (1998): 82.

²³ Özcan, *Bir Sovyet Mirası Rus Azınlıklar*, 69.

²⁴ Özcan, *Bir Sovyet Mirası Rus Azınlıklar*, 69.

²⁵ Özcan, *Bir Sovyet Mirası Rus Azınlıklar*, 63.

²⁶ Özcan, *Bir Sovyet Mirası Rus Azınlıklar*, 70.

²⁷ Özcan, *Bir Sovyet Mirası Rus Azınlıklar*, 70.

²⁸ Özcan, *Bir Sovyet Mirası Rus Azınlıklar*, 74.

dışlanmıştı. Bu duruma karşı, bu ülkelerdeki Ruslar Sovyet döneminde sahip olduğu kamu statüsünü sürdürmeye veya geri almaya yönelmiş ve kamu hakları ve bölge üzerindeki özerkliği talep etmiştir.²⁹ Rusların “anayurdu” olarak Rusya Federal hükümeti ve Rusya’daki kamu kuruluşları, siyasal partiler ve sivil toplum kuruluşları eski Sovyet ülkelerindeki Rus diasporası ile var olan etnik bağları ileri sürerek Rus topluluklarını desteklemiş ve çeşitli faaliyetler vasıtasıyla onları diasporalaştırarak “konuk eden ülkeler”e baskı uygulamıştır. Böylece Rusya kendi diasporasının haklarını genişletmekte başarılı olmuşken “konuk eden ülkeler” ve Rusya Federasyonu arasında gerginlik tırmanmıştır.

Diaspora-Anayurt-Konuk Eden Ülke İlişkilerinin İstisnai Örnekleri: Gürcistan'daki Osetler, Abhazlar ve Çeçen-Kistler ile Güney Osetya, Abhazya ve Çeçenistan Sorunları

Rogers Brubaker'in “diaspora-anayurt-konuk eden ülke ilişkileri” teorisi ağırlıklı olarak eski Sovyet ülkelerindeki Rus diasporası örneğini ele almaktadır. Fakat diaspora-anayurt-konuk eden ülke ilişkilerinin farklı şekilde geliştiği istisnai vakalar da mevcuttur. Bunlardan bazıları Güney Osetya, Abhazya ve Çeçenistan meseleleridir. Güney Osetya, Abhazya ve Çeçenistan Gürcistan'daki Osetler, Abhazlar ve Çeçen-Kistlerin “anayurtları” olarak tanımlanmakta ve bu bölgeler bağımsız ulus-devleti kurma girişiminde bulunmuştur. Bu istisnai örnekler Gürcistan, Güney Osetya, Abhazya ve Çeçenistan'ın etnik ulus-devleti inşa etme girişiminin yanı sıra Gürcistan-Rusya arası gerginlik ve Rusya'nın onların anayurtları üzerindeki güçlü etkisinden de kaynaklanmaktadır. Bu bölüm Güney Osetya, Abhazya ve Çeçenistan Meselelerine odaklanacak ve Gürcü-Rus gerilimindeki de facto devletlerinin konumu ve Gürcistan-de facto devletler ilişkilerindeki de facto devletlerin diasporasının konumu mukayese edilecek ve bu diasporalar araştırılırken saha çalışma esnasında toplanan veriler kullanılmıştır.

Gürcistan'daki Osetler ve Güney Osetya Sorunu

Letonya, Estonya, Ukrayna ve Kazakistan gibi yerlerde nüfusun önemli kısmını Ruslar oluştururken Gürcistan'da ise Ruslar toplam nüfusun ancak %6,3'ünü oluşturuyordu³⁰ ve Gürcistan'daki Rus toplulukları Gürcistan'a karşı tehdit olarak algılanmamıştır. Gürcistan'daki Rusya karşıtlığı Rus nüfusundan ziyade daha çok merkezi Rusya hükümetine yönelikti.

²⁹ Brubaker, “Nationhood and the National Question in the Soviet Union and Post-Soviet Eurasia: An Institutional Account”, *Theory and Society* 23 (1994): 68-69.

³⁰ Kolstoe, *Russians in the Former Soviet Republics*, 202.

Gürcistan'daki Rus topluluğu yüksek seviyede Gürcü toplumuna entegre olmuş ve 1993'te Abhazy'a'da savaş meydana geldiğinde Gürcistan hükümetini destekleyerek Rus ordusunun müdahalesini sert biçimde eleştirmiştir.³¹

Diğer yandan, Gürcistan'da Rus diaspora ile ilgili sorun mevcut değilken Gürcistan içindeki de facto devletler sorunu Rusya tarafından Gürcistan'a karşı bir baskı aracı olarak dönüştürüldüğünden dolayı sonuç olarak "diaspora-anayurt-konuk eden ülke ilişkileri"nin farklı şekli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sovyet dönemimin sonundan beri yükselen Gürcü milliyetçiliği ve Gürcü-Rus gerginliği Güney Osetya'da patlak vermiş ve oradaki çatışma 18. yüzyıldan sonra çeşitli sebeplerden dolayı yerleşen Gürcistan'daki Oset diasporası üzerinde de olumsuz etkiler yaratmıştır. Sovyet döneminde Güney Osetya Özerk Bölgesi kurulmuş ve Osetçe'de eğitim ve yayın hakları tanınmıştır.³² Sovyet döneminde günlük hayatta Gürcistan'da Gürcüler ve Osetler arasında Gürcüce ve Osetçe yaygın şekilde kullanılırken Güney Osetya'da Osetçe ve Rusça daha çok kullanılmaktaydı.³³ Dolayısıyla Gürcistan ve Güney Osetya arasındaki siyasi-kültürel mesafe gitgide büyümekteydi.

Sovyet döneminde Gürcüler ve Osetler arasında ılımlı ilişkiler devam ederken 1980'li yılların sonunda Gürcü milliyetçiliği yükselmeye başladığında Oset-Gürcü ilişkileri kötüleşmiştir. Gürcü milliyetçileri Gürcüleri "Gürcistan'ın asıl sahibi" olarak tanımlarken diğer etnik grupları ise "nankör misafirler ve Rusya, İran veya Türkiye'nin beşinci kolu" olarak nitelendirmiş ve azınlıklara karşı nefret söylemleri ve kampanyalarını önemli derecede artırmıştır.³⁴ Güney Osetya'daki Osetler de bu politikalara sert tepki göstermiş ve Alan Chochiev'in önderliği altında milli kurtuluş hareketini başlatmıştır.³⁵ 10 Kasım 1989 tarihinde Güney Osetya Yüksek Sovyeti Güney Osetya'ya özerk cumhuriyeti statüsünün verilmesi için kararı onaylamıştır. Gürcistan Yüksek Sovyeti bunu reddedip özerkliği kardiymaya giriştiğinde Osetler Güney Osetya'nın Gürcistan'dan ayrılmasını ve Rusya'ya bağlı Kuzey Osetya'ya bağlanmasını talep etmeye başlamıştır. Ayrıca Gürcü milliyetçi grupları Zviad Gamsakhurdia'nın önderliği altında 23 Kasım 1989 tarihinde Güney Osetya'ya girmeye çalıştığında Gürcüler ve Osetler arasında şiddetli

³¹ Özcan, *Bir Sovyet Mirası Rus Azınlıklar*, 208-209.

³² Yılmaz Konak, *Osetya ve Asetinler* (Ankara: y.y., 2007), 670-671.

³³ Giorgi Sordia, "Ossetians in Georgia: In the Wake of the 2008 War", *ECMI Working Paper*, 45 (2009): 10.

³⁴ Konak, *Osetya ve Asetinler*, 673.

³⁵ Konak, *Osetya ve Asetinler*, 673.

çatışma çıkmıştır.³⁶ Gamsakhurdia 1990'da Gürcistan Cumhurbaşkanı olduktan sonra Güney Osetya'ya karşı tutum daha sertleşmiştir. Mesela Gürcistan hükümeti Güney Osetya'nın özerkliğini kaldırmış ve bölge için olağanüstü hal ilan etmiştir. Üstelik hükümet Güney Osetya Yüksek Sovyeti başkanı Torez Kulumbekti'yı tutuklamış ve Osetlere baskı uygulamıştır. İkisi arasındaki çatışma 1992'ye kadar devam etmiştir.³⁷ Eduard Şevardnadze Gürcistan Cumhurbaşkanı olduktan sonra 14 Temmuz 1992 tarihinde çoğunluğun Rus askerleri olduğu barış koruma gücünün Güney Osetya'ya girmesiyle Güney Osetya'da çatışma resmen bitmiştir.³⁸ Yani Rusya fiilen meseleye müdahale ettiğinden dolayı Güney Osetya onun himayesi altında de facto bağımsız devlet olmuştur.

Bu durum Güney Osetya'daki Osetlerin yanı sıra Gürcistan içindeki Osetleri de önemli derecede etkilemiştir. Gerçekten de o dönemde Gürcistan'daki Oset yerleşim noktalarına Gürcü milliyetçi militanları tarafından saldırılar düzenlenmiş ve şehirlerde de Osetlere yönelik çeşitli dışlama ve baskı uygulanmıştır. Ayrıca o dönemde Tiflis ve Lagodekhi'de devam eden Osetçe eğitimi kaldırılmış ve Osetler Sovyet döneminde sahip olduğu toplumsal-kültürel haklarını kaybetmiştir.³⁹ Günümüzde bu dışlayıcı politikanın etkisi belli bir derecede düşmüşse de, o dönemde yaratılan Gürcistan'daki Gürcü-Oset ilişkileri üzerindeki son derece olumsuz etki halen devam etmekte ve Gürcistan'daki Osetler Gürcü toplumundan gelen şüpheye maruz kalmıştır. Mesela günümüzde de Gürcü milliyetçi basınında Osetlere hakaret edip dışlamaya çalışan ifadelerle az da olsa karşılaşılmaktadır.⁴⁰ Ayrıca 2016-2017 yılları arasında yazar tarafından yapılan saha çalışmalarında da Gürcistan'daki Osetlerin önemli kısmının toplumsal baskıdan dolayı konuyla ilgili şeyleri anlatmaktan korktuğu gözlemlenmiştir. Bir de genel olarak Gürcülerin Osetler üzerindeki algısı kitlesel medyaya dayalı olduğundan dolayı bu algı Gürcistan hükümetinin tutumundan etkilenebilir ve Gürcistan içindeki Gürcü-Oset ilişkilerinde istikrarsızlık halen mevcuttur. Yani Güney Osetya'daki çatışmadan sonra Gürcistan'daki Osetler ve Gürcüler arasındaki toplumsal-siyasi sınır dışlayıcı Gürcü milliyetçiliği

³⁶ Konak, *Osetya ve Asetinler*, 674.

³⁷ Konak, *Osetya ve Asetinler*, 674-682; Hasan Oktay ve Ufuk Cerrah, *Uluslararası Politikada Kafkasya* (Ankara: Hitabevi Yayınları, 2018), 154-155.

³⁸ Felix Corley, Felix. 1997. "South Ossetia between Gamsakhurdia and Gorbachev: Three Documents", *Central Asian Survey*, 16/2 (1997): 270.

³⁹ Yazarın Gürcistan Osetler Derneği Başkan Yardımcısı Gia ile mülakatı, Tiflis, 18.10.2017.

⁴⁰ Mesela bkz: "'Osuri Forumi': Osebis Problemebis Mogvarebis Realuri Nabijebi", Erişim: 28 Ocak 2014, <http://soa.gov.ge/geo/osuri-forumi---osebis-problemebis-mogvarebis-realuri-nabijebi-2781/>.

tarafından tek taraflı olarak oluşturulmuş ve Gürcü-Oset ilişkileri de istikrarsızlaşmıştır. Gerçekten de Gürcü milliyetçilerinden gelen baskılardan dolayı özellikle 1990'lı yılların başında Gürcistan'daki birçok Osetler Rusya'ya, özellikle Kuzey Osetya'ya göç etmiş ve Gürcistan'daki Oset nüfusu önemli derecede azalmıştır.⁴¹

1992 yılından sonraki Gürcistan'daki Osetler-Gürcistan-Osetya ilişkilerine bakarsak, Güney Osetya'nın o dönemdeki cumhurbaşkanı Lyudvig Çıbırtı, Rusya ile ilişkileri güçlendirirken Güney Osetya meselesinin çözümü için Şevardnadze ile düzenli olarak müzakerede bulunmuştur. 1997'de Şevardnadze Gürcü-Oset çatışmasından sonra ilk olarak Güney Osetya'yı ziyaret etmiştir.⁴² O dönemde, Gürcistan-Güney Osetya ilişkileri nispeten ılımlıydı ve halk Gürcistan-Güney Osetya arasında belli seviyede serbest olarak gidip gelebilirdi. Gerçekten de Gürcistan'daki özellikle Lagodekhi Bölgesindeki Osetler Güney Osetya ile sıkı ilişkileri sürdürmüş ve Güney ve Kuzey Osetya'ya eğitim, iş ve ziyaret gibi amaçlar için gidip gelirlerdi. O dönemde Lagodekhi'deki Osetlerin önemli kısmı Güney ve Kuzey Osetya'da üniversite eğitimini sürdürüyorlardı. Böylece 2000'li yılların başına kadar Gürcistan'daki Oset diasporası ve Kuzey-Güney Osetya arasındaki sıkı ilişkiler devam etmekteydi.

Vladimir Putin Rusya Cumhurbaşkanı, Güney Osetya'da ise Eduard Kokoytı 2001'de cumhurbaşkanı olduklarında Rus-Gürcü gerginliğinin tırmanmasından dolayı Gürcistan-Güney Osetya ilişkileri kötüye doğru gitmeye başlamıştır. Gürcistan Bağımsız Devletler Topluluğu'nun üyesi iken Rusya'nın hegemonyasından kurtulmak için Batı ülkeleriyle ilişkileri güçlendirmeye yönelmiştir. Mesela Şevardnadze 1994'te NATO'nun inisiyatifi altında yürütülen barış için ortaklık programına katılmıştır.⁴³ Gürcistan'ın Batı'ya entegrasyonu 2003'te Mikhail Saakashvili iktidara geldikten sonra daha da hızlandırılmıştır. Bu durumda Batı ülkeleri yoksuzluğa karşı mücadele ve demokratlaşma konularında Gürcistan'a desteği artırmış ve NATO liderleri 2008 yılının Nisan ayındaki Bükreş Zirvesi'nde Gürcistan'ı NATO üyesi olarak kabul etmeyi planlamakta olduğunu beyan etmiştir.⁴⁴ Buna bağlı olarak Saakashvili Rusya karşıtlığını

⁴¹ Sordia, "Ossetians in Georgia", 6.

⁴² Konak, *Osetya ve Asetinler*, 683.

⁴³ Jonathan Aves, "Post Soviet Transcaucasia", *Challenges for the Soviet South*, der. Roy Allison (Washington D.C.: Brookings Institution Press, 1996), 83.

⁴⁴ Aslı Bora, "The South Ossetian-Georgian Conflict: 1990-2008" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 2009), 72.

pekiştirmiş ve siyasi ve ekonomik olarak Rusya tarafından desteklenen Güney Osetya üzerindeki baskıyı artırmıştır.⁴⁵

Diğer yandan, Rusya Abhazya ve Güney Osetya'ya desteği artırırken Gürcistan'a ise ekonomik ve siyasi baskıyı artırmıştır. 2000'li yılların başında Rusya finansal destek, petrol, doğal gaz ve elektriği tedarik etmeye devam etmiştir.⁴⁶ 2008 yılında ise Rusya hükümeti resmi ateşkesten beri devam eden Abhazya ve Güney Osetya üzerindeki ambargoyu resmen kaldırmıştır.⁴⁷ Üstelik Güney Osetya ve Abhazya'daki insanlar hukuken tanınmış vatandaşlığa daha önce sahip değilken Rusya hükümeti onlara Rusya vatandaşlığını vermiştir.⁴⁸ Rusya Güney Osetya'daki Osetlere "Gürcistan'daki hukuki-siyasi Rus diasporası" statüsünü vererek Gürcistan'a karşı kendi siyasi araç olarak kullanmaya başlamıştır. Böylece Rusya sonuç olarak Güney Osetya meselesinde "diaspora-anayurt-konuk eden ülke" ilişkileri bağlamında Gürcistan'a baskı uygulama imkanını elde etmiştir.

Gerçekten de Gürcistan hükümeti 2008 yılının Ağustos ayında Rusya Gürcistan'a karşılık verirken Rusya Cumhurbaşkanı Dmitry Medvedev şu açıklamada bulunmuştur:⁴⁹

"Anayasa ve federal yasalar gereğince Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı olarak, Rusya vatandaşları nerede olursa olsun onların hayatını ve şerefini korumak benim görevimdir. Şimdi bu koşullardan dolayı atacağımız adımları belirliyoruz. Biz vatandaşlarımızı öldürenlerin cezasız kalmasına müsaade etmeyeceğiz. Failler hak ettiği cezayı yiyecektir."

Bu açıklamadan anladığımız gibi, Abhazya ve Güney Osetya'dakiler "Gürcistan'daki Rus diasporası" olarak sayılmaktadır. Medvedev onların Rus vatandaşı ve diğer Rus vatandaşlarıyla aynı haklara sahip olduğundan dolayı Rusya devleti onların haklarını her şekilde koruyacağını söylemiştir. Bu bahaneyle Rus ordusu Gürcistan'a şiddetli askeri saldırılarla karşılık vermiştir. 2008 yılındaki Rus-Gürcü Savaşı'ndan sonra Rusya Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlığını tanımış ve bu iki ülke üzerinde kendi nüfuzunu artırmaktadır. Buna karşın, Gürcistan ve Rusya arasındaki diplomatik ilişkiler kesilmiş ve Gürcistan-Güney Osetya sınırı kapatılmıştır. Eski Sovyet bölgesinde genellikle diğer Sovyet ülkelerindeki Ruslar-Rusya-

⁴⁵ Bora, "The South Ossetian-Georgian Conflict", 79-80.

⁴⁶ Yoko Hirose, *Kyoukento Fuanno Choutaikoku Roshia: Kyu-Soren Shokokukaramita Hikarito Kage* (Tokyo: Kobun-Sha, 2008), 113.

⁴⁷ Scott Littlefield, "Citizenship, Identity and Foreign Policy: The Contradictions and Consequences of Russia's Passport Distribution in the Separatist Regions of Georgia", *Europe-Asia Studies* 61/8 (2009): 1469-1470.

⁴⁸ Littlefield, "Citizenship, Identity and Foreign Policy", 1473.

⁴⁹ Dmitry Medvedev, "Statement on the Situation in South Ossetia", Erişim: 8 Ağustos, 2008. http://www.kremlin.ru/eng/speeches/2008/08/08/1553_type82912type82913_205032.shtml

konuk eden ülkeler arası ilişkiler mevcutken burada hukuki ve siyasi Rus diaspora olarak Güney Osetya Osetleri-Rusya-Gürcistan üçgen ilişkilerini görebiliriz.

Bu durum Güney Osetya'daki Osetlerin Rusya ile bağlarını güçlendirirken Gürcistan'daki Osetlerin anayurduyla iletişimini son derece olumsuz etkilemiştir. Rusya 2000'li yıllardan sonra Gürcistan üzerindeki siyasi ve ekonomik baskıyı ağırlaştırırken⁵⁰ Gürcistan'daki Osetler de bu baskıya mağdur olmuş ve "anayurdu" olarak geçen Güney Osetya ve Rusya (özellikle Kuzey Osetya) tarafından da desteklenmemiştir. Ayrıca Gürcistan-Güney Osetya sınırlarının kapatılması, Gürcistan vatandaşlarına vize alma zorunluluğunun getirilmesi ve Rus-Gürcü diplomatik ilişkilerinin kesilmesi Gürcistan'daki Osetlerin Kuzey Osetya ziyaretini önemli derecede zorlaştırmış ve Güney Osetya'ya ziyaretin ise imkânsız yapmıştır. Böylece Gürcistan'daki Osetlerin anayurdu ile iletişimi son derece kısıtlanmış ve onların anayurduyla ilişkilerinde büyük zorluk ve engel mevcuttur. 2016-2017 yılları arasında Gürcistan'daki Osetler üzerinde yapılan saha çalışmalarında da mülakatın yapıldığı kişinin çoğu onların anayurdu olan Güney-Kuzey Osetya ile ilişkilerini iyileşmesini isterken Gürcistan'ın ileri çıkardığı toprak bütünlüğü ilkesine daha çok öncelik vermekte ve Güney Osetya hükümetini desteklememektedir. Gerçekten de 2018 yılında Kuzey Osetya hükümetinin düzenlediği "Alanskiy Sled" programına Gürcistan'daki Osetlerden de katılım sağlanmışken onlar program esnasında Güney Osetya'yı ziyaret etmeden Gürcistan'a geri dönmüştür.⁵¹ Günümüzde Gürcistan'daki Osetler anayurdu olan Gürcistan'ın Kuzey-Güney Osetya ile ilişkilerin iyileşmesini isterken Gürcistan'ın mevcut sistemi içinde kendi toplumsal-kültürel haklarının genişletilmesini talep etmekte ve Güney Osetya hükümetini desteklemekten kaçınmaktadır. Gürcü-Oset ilişkileri konusunda da onlar "tarihteki Gürcü-Oset dostluğu ve birlikteliği"ni öne çıkarmakta ve Güney Osetya'nun resmi tarih yazımını tam olarak desteklememektedir.

Özet olarak, dışlayıcı etnik ulus-devlet inşasına yönelik Gürcistan hükümeti Osetler gibi azınlıklar üzerinde baskı uygularken Güney Osetya'daki Osetler buna karşı ayaklanıp Rusya'nın desteğiyle de facto bağımsız devlet olarak Güney Osetya'yı kurmuştur. Gürcistan Rusya'nın etkisinden kurtulmak için Batı bloğu ile yakın ilişkileri kurmaya yönelirken Rusya ise Gürcistan'ı terbiye etmek için ve askeri müdahalenin meşru zeminini oluşturmak için Güney Osetya'daki insanları "hukuki-siyasi Rus

⁵⁰ Littlefield, "Citizenship, Identity and Foreign Policy", 1474-1475.

⁵¹ Zhanna Tarkhanova, " 'Alanskiy Sled' Ob'edinyayet Osetin", Erişim: 10 Ağustos 2017, <https://www.ekhokavkaza.com/a/28669886.html>.

diasporası"na dönüştürerek kendi siyasal araç olarak kullanmaktadır. Yani Brubaker'in teorisi bağlamında incelendiğinde Güney Osetya Meselesi Gürcü-Rus gerginliğinde "diaspora-anayurt-konuk eden ülke ilişkileri"nin farklı bir şekli olarak görülmektedir.

Diğer yandan, Gürcistan'daki Osetler ise bu sürecin dışında kalmış ve Gürcü toplumundan gelen şüpheye maruz kalmıştır. Ayrıca onlar Güney Osetya ve Rusya tarafından da desteklenmemekte ve onların "anayurdu" ve Rusya ile ilişkilerinde zorluklar ve engeller mevcuttur. Bu durum altında Gürcistan'daki Osetler Gürcistan ve kendi anayurdu arasındaki ilişkilerin iyileşmesini isterken onlar Gürcistan'ın sisteminin içinde kendi haklarını genişletmeye yönelmekte ve kendi anayurdundaki hükümetini desteklememektedir.

Gürcistan'daki Abhazlar ve Abhazya Sorunu

Gürcistan'daki (Abhazya hariç), özellikle Acaristan'daki Abhazların çoğu 1877-1878 yıllarındaki Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra bölgeye yerleşmiştir. Sovyetler Birliği kurulduktan sonra da iş ve evlilik gibi çeşitli sebeplerle Abhazya'dan Gürcistan'a, özellikle Acaristan, Tiflis ve Samegrelo gibi yerlere Abhazlar yerleşmiştir. Gürcistan'daki Abhazlar da Gürcü toplumuyla nispeten ılımlı ilişkileri sürdürürken dışlayıcı Gürcü milliyetçiliği ve Gürcü-Rus gerginliği aynı zamanda Abhazya'da kanlı çatışma-savaşa yol açmış ve Gürcistan'daki Abhazları da olumsuz şekilde etkilemiştir. Stalin döneminde Abhazya'da Gürcüleştirme politikası uygulanırken,⁵² Abhazya'daki Abhazlar günlük hayatta Gürcüceden daha çok Rusça ve Abhazca'yı tercih etmiş ve bu durum Abhazlar ve Gürcü devleti-toplumu arasındaki toplumsal-siyasi ve kültürel sınırları oluşturup daha da keskinleştirmiştir.⁵³ Bu şartlar altında Abhazya'daki Abhazlar Gürcistan'a karşı Abhaz milliyetçiliğini geliştirmiş ve özellikle 1970'li yılların sonunda büyük ölçekli faaliyetleri gerçekleştirmeye başlamıştır. Mesela 1978 yılında Abhazya'nın Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nden ayrılması için ve Gürcücenin sahip olduğu resmi dil statüsünün kaldırılması için büyük protesto düzenlenmiş⁵⁴ ve Sohum'daki Pedagoji Enstitüsü Abhaz Devlet Üniversitesi'ne değiştirilmiştir. Aynı yılda Abhaz dilinde televizyon ve dergi yayınları da başlamıştır.⁵⁵

Durum böyleyken, 1988 yılından beri Gürcü milliyetçiliği yükseldikçe Abhaz-Gürcü gerginliği tırmanmış ve daha şiddetlenmiştir. Bu süreçte

⁵² Ufuk Tavkul, *Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya* (İstanbul: Ötügen Neşriyatı), 2002, 65.

⁵³ Tavkul, *Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya*, 65-66.

⁵⁴ Tavkul, *Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya*, 66.

⁵⁵ Tavkul, *Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya*, 67.

Abhazlar da “nankör göçmen, yabancı ve Rusya’nın beşinci kolu” olarak tanımlanmış ve onlar üzerinde baskı uygulanmıştır. Abhazya’daki Abhazlar da bu politikalara sert tepki vermiştir. Mesela 1989 yılında Abhaz aydınları Abhazya’nın Gürcistan’dan bağımsızlığı talep eden 30.000 imzalı açık mektubu sunmuştur.⁵⁶ Buna karşın aynı yılda Gürcistan hükümeti Abhaz Devlet Üniversitesi’nin Gürcü dili ve edebiyat bölümünü Tiflis Devlet Üniversitesi’ne bağlamaya çalışmış ve bu girişim Gürcüler ve Abhazlar arasında 2 hafta süren ve 22 kişinin hayatını kaybettiği büyük etnik çatışmaya yol açmıştır.⁵⁷

1990 yılında Abhazya Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Yüksek Sovyeti Abhazya’nın Gürcistan’dan bağımsız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olacağını beyan etmiştir. Bu beyan Gürcistan Yüksek Sovyeti tarafından hemen reddedilmiştir. Abhazya Yüksek Sovyeti devlet başkanı olarak Vladislav Ardzinba’yı seçmiş ve Abhazya’nın Gürcistan’dan bağımsız olabilmesi için gereken kanunlar hazırlanmıştır. 1992 yılında Abhazya’nın Gürcistan’dan bağımsız Sovyet Sosyalist Cumhuriyet olduğunu belirten 1925 Sovyet Anayasası’nı yürürlüğe girmiştir.⁵⁸ Gamsakhurdia döneminde Abhazya’da Güney Osetya’daki gibi önemli şiddetli çatışmalar yaşanmamışken Abhaz-Gürcü gerginliği gittikçe tırmanmıştır.

Bu gerginlik Eduard Şevardnadze döneminde büyük ölçekli kanlı savaş olarak patlak vermiştir. O, 1992’de Abhazya’yı geri almak için Gürcü ordusu ve polisini Abhazya’ya gönderirken Abhazya Rusya ve Kuzey Kafkasyalı halklar tarafından desteklendiği için savaş kısa zamanda bitmemiştir.⁵⁹ Ayrıca bu dönemde Gürcistan içinde devam eden kargaşa da Abhazya’ya avantaj kazandırmış ve 1993 yılının Eylül ayının sonunda Abhazya hükümeti Sohum’u Gürcistan’dan geri almıştır. Bu durumda Gürcistan Rusya’ya karşı tutumu tekrar gözden geçirmek zorunda kalmış ve Rusya’ya karşı politikayı yumuşatmıştır. Bundan sonra 1993 yılının Aralık ayında Abhazya ve Gürcistan arasında ateşkes imzalanmıştır.⁶⁰ Böylece Rusya’nın müdahalesi ve desteğiyle Abhazya da Güney Osetya gibi de facto bağımsız devlet olmuştur. Diğer yandan, ateşkestten sonra ise 2000’li yıllara kadar Güney Osetya Rusya ve Gürcistan ile ılımlı ilişkileri sürdürürken Abkhazia’nın sınırları ise Rusya ve Gürcistan tarafından kapatılmış ve ambargo uygulanmıştır.⁶¹

⁵⁶ Tavkul, *Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya*, 67.

⁵⁷ Tavkul, *Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya*, 67.

⁵⁸ Tavkul, *Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya*, 68-69.

⁵⁹ Frederik Coene, *The Caucasus: An Introduction* (London: Routledge, 2010), 150.

⁶⁰ Coene, *The Caucasus*, 150.

⁶¹ Esra Kızılbuğa, “Russian Involvement in the Abkhaz-Georgian Conflict” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 2006), 81.

Gürcistan'daki Abhazların durumuna bakacak olursak, Rusya-Abhazya-Gürcistan ilişkilerinin gelişme süreci Gürcistan'daki Abhazları olumsuz şekilde etkilemiştir. 1990'lı yılların başında Acaristan'dan da bazı Abhazlar Abhazya'nın yanında savaşmak için Abhazya Savaşı'na katılmıştır.⁶² Fakat Abhazların nispeten yoğun şekilde yaşadığı Acaristan Aslan Abaşidze'nin liderliği altında fiili bağımsızlığını sürdürmekteydi. Bu yüzden Gürcü milliyetçilerin Abhazlara yönelik olumsuz bakışı ve şüphesi mevcutken Acaristan'da ise Abhazlar ve Gürcüler arasında daha ılımlı ilişkiler devam etmekteydi.⁶³ Günümüzde Gürcücenin yanı sıra Abhazca da Gürcistan'ın resmi dili olarak geçtiği gibi Abhazların hukuki statüsü Osetler ve Çeçen-Kistlere göre rahattır ve özellikle 2003'ten sonra etnik Gürcü milliyetçiliğe dayalı dışlayıcı politikanın etkisi belli bir derecede düşmüştür. Ama Gürcü milliyetçi basınlarında Abhazları dışlamaya yönelik ifadeler az da olsa mevcut ve Gürcistan'daki Abhazlar da toplumsal baskıdan dolayı konuyla ilgili şeyleri anlatmaktan çekinmektedir. Bir de Gürcistan'daki Osetler örneği gibi Gürcülerin Abhazlar üzerindeki imajı da genellikle kitlesel medyadan etkilenmektedir. Dolayısıyla bu imaj Gürcistan hükümetinin dönemdeki tutumuna göre değişebilir ve Gürcistan içindeki Gürcü-Abhaz toplulukları arasındaki ilişkilerde istikrarsızlık yine de vardır. Ayrıca Abhazya'daki savaştan sonra Abhazya'ya ambargo uygulandığından dolayı Gürcistan'daki Abhazlar "anayurdu" olarak geçen Abhazya'yı ziyaret edemezdi. Böylece Gürcistan'daki Abhazlar ve "anayurdu" Abhazya arasındaki iletişimde ciddi engeller mevcuttu.

Fakat 1997 yılında Gürcü-Rus ilişkileri tekrar gerilmeye başladıktan sonra, özellikle Vladimir Putin 2000'de iktidara geldikten sonra uluslararası siyasetteki Abhazya'nın ortamı tamamen değişmiş ve Güney Osetya ile aynı süreci izlemiştir. Mesela 2000 yılında Rusya hükümeti Gürcistan vatandaşları için vize alma zorunluluğunu getirirken Abhazya ve Güney Osetya vatandaşlarına ise bu uygulamadan muaf olmuştur.⁶⁴ Ayrıca Rusya bu iki ülkeye destek vermeye devam etmenin yanı sıra bu iki ülkenin vatandaşlarına Rusya pasaportlarını dağıtmıştır. Böylece Abhazya'daki Abhazlara da "hukuki-siyasi Rus diasporası" statüsünü elde etmiş ve Abhazya, Rusya ve Gürcistan arasında "diaspora-anayurt-konuk eden ülke" ilişkileri oluşturulmuştur. Daha sonra ise, yukarıda açıkladığımız gibi Rusya "Rus

⁶² Bkz: Selçuk Sımsım, *Başka Bir Vatanımız Yok!* (İstanbul: Apra Yayıncılık, 2018), 642.

⁶³ Teymuraz Gvantseladze, Manana Tabidze Tamar Gitolendia and Sophiko Tchaava. *Basic Aspects of Identity of the Abkhazians Living in Adjara* (Tbilisi: Universal, 2009), 15-16.

⁶⁴ F. Didem Ekinci, "İnşacılık, Kimlik, 'Üretilmiş' Vatandaşlar: Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya'da Vatandaşlık Politikaları", *Uluslararası İlişkiler* 16/61 (2019): 104.

diasporasını koruma” bahanesiyle 2008’de Gürcistan’a şiddetli saldırıları düzenlemiş ve Güney Osetya’nın yanı sıra Abhazya’nın bağımsızlığını da tanımıştır. Burada da Gürcistan’ın batıya yakınlaşmasını engellemek için Rusya’nın Abhazya’daki insanları “hukuki-siyasi Rus diasporası” olarak kullandığı görülmektedir. Yani Güney Osetya meselesi gibi Abhazya meselesi de “diaspora-anayurt-konuk eden ülke ilişkileri”nin değişik şekli olarak nitelendirilebilir.

Bu durum Gürcistan’daki (Abhazya hariç) Abhazları önemli derecede etkilemiştir. Abhazya’daki Abhazlar Rusya tarafından desteklenip “Rus diasporası” statüsüne sahipken Gürcistan’daki Abhazlar ise Rusya ve Abhazya tarafından desteklenmemektedir. Aynı zamanda dışlayıcı etnik Gürcü milliyetçiliğinin etkisi de Gürcistan’da halen devam etmekte ve Gürcistan’daki Abhazlar Gürcü toplumundan gelen şüpheye maruz kalmaktadır. Mesela Abhaz Meselesi Gürcistan’da hassas konu olarak görülmekte ve Gürcüler ve Abhazlar bir araya geldiğinde bu mesele hakkında konuşmak ayıp sayılmaktadır. Diğer yandan, Gürcistan’daki Abhazlar ve Abhazya arasındaki ilişkiler Gürcistan Osetleri-Osetya ilişkilerinden nispeten daha gevşektir. Gürcistan-Abhazya sınırları kısmen kapalıyken Gürcistan’daki Abhazlar Abhazya’ya Gürcistan hükümeti tarafından çıkarılan özel kimlik kartıyla Abhazya’ya girebilir ve gerçekten de kendi akrabalarını ve arkadaşlarını görmek için Abhazya’ya ziyaret etmektedir.⁶⁵ Gürcistan’daki Abhazlar ve anayurdu olan Abhazya arasında iletişim mevcutken Gürcistan’daki Abhazlar da Gürcistan’ın ilkelerine daha çok öncelik vererek Gürcistan’ın mevcut sistemi içinde kendi kültürel-toplumsal haklarını genişletmeye yönelmekte ve anayurdundaki Abhazya hükümetini desteklememektedir.

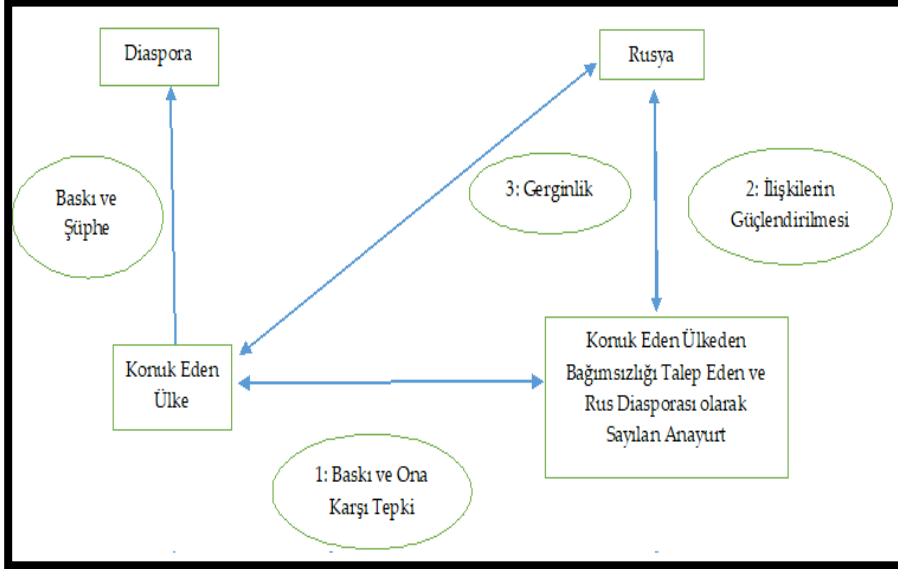
Burada Gürcistan hükümetinin azınlıkları ulus-devlet inşa sürecinden dışlamak için baskı uygulaması 1990’lı yıllarında hem Güney Osetya’da hem de Abhazya’da savaşın patlak vermesine sebep olmuştur. Savaşlardan sonra Güney Osetya ve Abhazya’daki Osetler ve Abhazlar Rusya tarafından desteklenerek kendi de facto devletlerini sürdürmekte ve siyasi-hukuki “Rus diasporası” sayılmaktadır. Yani Güney Osetya ve Abhazya meselelerinde Rusya Abhazya ve Güney Osetya’dakilerin gerçek anayurdu olmasa da kendisini onların “siyasi-hukuki anayurdu” olarak göstermekte ve onları politik bir sermaye olarak kullanmaktadır.

Diğer yandan Gürcistan’daki (Güney Osetya ve Abhazya hariç) Osetler ve Abhazlar ise Gürcü toplumundan gelen şüpheye maruz kalırken Rusya ve kendi “anayurtları” olan Güney Osetya ve Abhazya tarafından

⁶⁵ Yazarın Gürcistan 1. Kanal Abhazca Editörü İrna ile mülakatı, Tiflis, 29.07.2014.

desteklenmemektedir. Onlar “diaspora-anayurt-konuk eden ülkeler ilişkileri” konusunda eski Sovyet bölgesindeki Ruslara göre oldukça farklı süreci izlemiştir. Gürcistan'daki Osetler ve Abhazlar Gürcistan ve anayurtları arasındaki ilişkilerin iyileşmesini isterken Gürcistan'ın sistemi içinde kendi haklarını genişletmeye önem vermekte ve kendi anayurtlarındaki hükümetleri desteklemekten kaçınmaktadır.

Şekil 2. Gürcistan'daki (Güney Osetya ve Abhazya Hariç) Osetler ve Abhazların Güney Osetya ve Abhazya Meselelerindeki Konumu

Çeçenistan Sorunu ve Gürcistan'daki Çeçen-Kistler

Güney Osetya ve Abhazya Meseleleri Gürcistan'daki Osetleri ve Abhazları etkilerken Çeçenistan'daki savaşlar Gürcü-Rus ilişkilerini ve Gürcistan'daki Çeçen-Kistler ve Gürcü toplumu arasındaki ilişkileri etkilemiştir. Sovyet döneminden beri Gürcistan'daki Pankisi Vadisi ve Çeçenistan-İnguşetya arasında ticari ve toplumsal ilişkiler mevcuttur.⁶⁶ Ayrıca, 1990'lı yıllarda birçok Çeçen-Kistler Çeçenistan'ın devlet inşası sürecine katılmak için Çeçenistan'a gitmiştir.⁶⁷ Fakat genel olarak, 1997 yılından önce Gürcistan ve Çeçenistan-İnguşetya arası siyasal ilişkiler fazla gelişmemiştir. Bu durum

⁶⁶ Ia Tsulaia, "To be Kist: Between Georgian and Chechen", *Changing Identities: Armenia, Azerbaijan and Georgia*, ed. Victor Voronkov (Tbilisi: Heinrich Böll Stiftung South Caucasus, 2011), 128.

⁶⁷ Seiichi Kitagawa, "Guruja Pankisi-Keikoumondaino Shuzoku, Shinkoutekihaikei", *Kokusai-Seiji* 138 (2004): 144-145.

altında Gürcistan'daki Çeçen-Kistler, Çeçenistan-İnguşetya hakkında fazla bilgiye sahip değildi. Gerçekten de Gürcü sosyolog Nino Saprashvili'nin çalışmaları da o dönemde Gürcistan'daki Çeçen-Kistlerin Çeçenistan-İnguşetya'yı ancak "sıradan bir yabancı ülke" olarak algıladığını ve kendilerini "Çeçen diasporası"ndan daha ziyade "Gürcü" olarak tanımladığını tespit etmektedir.⁶⁸ Yani Sovyet döneminde Gürcistan'daki Çeçen-Kistlerin çoğu Gürcistan'ın, özellikle Pankisi'nin dışına çıkmadığından dolayı Çeçenistan-İnguşetya'yı düşünmeye ihtiyaç duymamış ve kendilerini "Çeçen diasporası" olarak hissetmemiştir. 1991 yılından sonra ortaya çıkan ekonomik sıkıntıdan dolayı birçok Çeçen-Kist Çeçenistan-İnguşetya'ya çalışmaya gitmişse de Pankisi ve Çeçenistan-İnguşetya arasındaki etkileşim yeterince gelişmemiştir.

Diğer yandan, 1996'da Birinci Çeçen Savaşı bittikten sonra Gürcistan ve Çeçenistan arasındaki ilişkiler yeni bir sürece girmiştir. Gürcistan Rusya'yı dizginlemek için de facto Çeçen-İçkerya Cumhuriyeti ile yakın ilişkileri kurmuştur. Mesela, Çeçen-İçkerya Cumhuriyeti'nin temsilci ofisi Tiflis'te açılmış ve Hizir Aldamov temsilci olarak atanmıştır. Ayrıca, Gürcistan üzerinden Çeçenistan'ın petrolünün ihracatı da planlanmıştır.⁶⁹ Özellikle 1999 yılında İkinci Çeçen Savaşı'nın başlaması Gürcistan'daki Çeçen-Kistlerin durumunu önemli derecede değiştirmiştir. Bu savaş başlayınca büyük sayıda Çeçen mültecileri Pankisi Vadisi'ne gelmiş ve o dönemde Pankisi'ye gelenler arasında Çeçen ve yabancı militanlar da vardı. Gürcistan hükümeti Çeçenistan-İçkerya hükümetini ve Gürcistan'a gelen Çeçen mültecileri ve militanları Rusya'ya karşı kendi siyasal araç olarak siyasal araç olarak kullanmaya başlamıştır. Fakat o dönemde Pankisi'nin durumu son derece karışık olmuş ve bu bölge "Gürcistan'ın en tehlikeli bölgesi" olarak geçmeye başlamıştır.⁷⁰ Bu durum Pankisi'deki Çeçen-Kistlerin kimlik yapısını önemli derecede değiştirmiştir. Eskiden bölgede tasavvuf hâkimken 1999 yılından sonra ise Çeçen mültecilerin bölgeye gelmeye başlaması ile birlikte Selefilik de Pankisi'de yayılmaya başlamış ve özellikle gençler arasında hızla benimsenmiştir.⁷¹ Pankisi'de Çeçenistan'dan gelenler ve bölgedeki Çeçen-Kistler arasında etkileşim arttıkça Pankisi'deki Çeçen-Kistler arasında Gürcü kimliğinden farklı olan "Çeçen-Vaynakh diasporası" kimliği gelişmiş ve

⁶⁸ Nino Saprashvili, "Islamic Revival in Georgian-Chechen Border Area" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, University of Bergen, 2014), 17.

⁶⁹ Kitagawa, "Gurujia", 143.

⁷⁰ Kitagawa, "Gurujia", 145.

⁷¹ Conor Prasad, "Georgia's Muslim Community: A Self-Fulfilling Prophecy?", *ECMI Working Paper* 58 (2012), 12.

Pankisi'deki Çeçen-Kistler ve Gürcü toplumu arasında keskin sınırlar çizilmiştir.

Durum böyleyken, Rusya Gürcistan'daki Çeçen militanlarına karşı askeri harekate başlamış ve Gürcistan'ın onları Rusya'ya geri vermesini talep etmiştir. Şevardnadze Gürcistan içinde Çeçen militanlarının var olduğunu inkâr etmiş ve Rus ordusunun sınır ötesi saldırısına sert tepki göstermiştir. O, Pankisi'deki Rus-Gürcü ortak operasyonu da reddetmiştir. Üstelik hem askerlerin sayısı açısından hem de mali kapasite açısından Gürcistan Sınır Muhafız Birliği'nin Rus-Gürcü sınırlarını tamamen kontrol altında tutması imkânsızdı. Gürcistan o dönemde Rusya ile vize sorunları ve Abhazya ve Güney Osetya Meseleleri gibi konularda gerginlik mevcut olduğundan dolayı Rusya ile müzakerede avantaj sağlamak için Çeçenistan Meselesi'nden yararlanmaktaydı.⁷² Yani Rusya de facto devletlerindeki insanları kendi diasporası gibi göstererek Gürcistan'a siyasal baskıyı uygularken Gürcistan da o dönemde de facto devlet olan Çeçenistan-İçkerya Cumhuriyeti'ni Rusya'ya karşı stratejik kart olarak kullanmaktaydı. Böylece Rus-Gürcü gerginliği ve Çeçen mültecileri ve militanlarının Pankisi'ye akmasından dolayı Pankisi Vadisi'nde büyük kargaşa hâkim olmuş ve Gürcistan Çeçenistan ile ilişkileri geliştirirken Pankisi'deki Çeçenler ise "Müslüman Gürcü"den "Gürcistan'daki Çeçen-Vaynakh diasporası"na dönüşmeye başlamış ve Gürcü toplumu tarafından dışlanmaya başlamıştır.

Ama 2001 yılındaki 11 Eylül Saldırısı'ndan sonra ise Batı ülkeleri ve birçok Müslüman ülkeleri Çeçenistan Meselesi konusunda Rusya'ya göz yummaya başlamıştır. Dolayısıyla Çeçenistan-İçkerya hükümeti ve Şamil Basayev gibi Selefî militanlar uluslararası kamuoyunun desteğini önemli derecede kaybetmiştir. Çeçenistan'da askeri operasyon devam ederken Grozny'da Ahmed Kadirov (görev süresi: 5 Ekim 2003-9 Mayıs 2004) ve oğlu Ramzan Kadirov (görev süresi: 15 Şubat 2007-) altında Rus yanlısı hükümet kurulmuştur. Sonunda 2009 yılında İkinci Çeçen Savaşı resmen sona ermiştir.⁷³

Gürcistan hükümeti de Pankisi Vadisi'nde terörle mücadeleyi yürütmek için Amerika ordusunu 2002 yılında Kabul edip ortak operasyonu gerçekleştirmiştir.⁷⁴ Bu mücadele 2003 yılındaki Gül Devrimi'nden sonra da devam etmiştir. Bu durumda Pankisi'deki Çeçen mültecilerinin çoğu Çeçenistan'a geri dönmüş veya Türkiye ve Avrupa ülkeleri gibi yerlere göç

⁷² Kitagawa, "Gurujia", 143.

⁷³ "Russia 'Ends Chechnya Operation'", Erişim: 16 Nisan 2009, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8001495.stm>.

⁷⁴ Kitagawa, "Gurujia", 146.

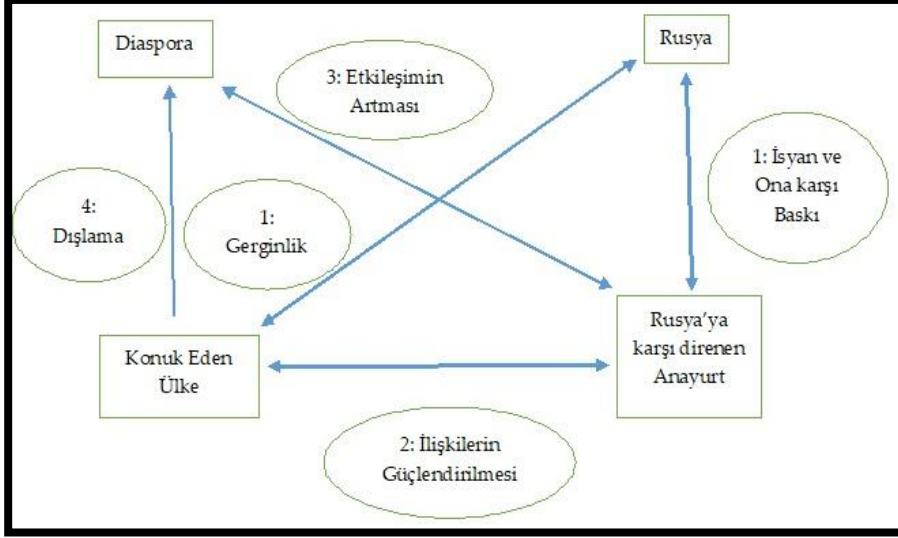
etmiştir.⁷⁵ Böylece Pankisi Vadisi'nde belli bir seviyeye kadar kamu düzeni iyileştirilmiş ve Gürcistan hükümeti Pankisi'deki Çeçen-Kistleri Gürcistan'ın siyasal ve toplumsal hayatına entegre etmek için Batı ülkelerinin desteğiyle somut politikaları uygulamaya başlamıştır.⁷⁶ Pankisi'deki Çeçen-Kistler de halk arasında hâkim olan Pankisi üzerindeki olumsuz imajı değiştirmek için çaba harcamaktadır. Yani onlar kendi kimliğini "anayurdu" olan Çeçenistan ve Rus karşıtlığı üzerinde geliştirirken kendilerini "Gürcistan'ın ilkelerine sadık olan vatandaşlar" olarak göstermeye çalışmaktadır. Fakat Gürcistan'daki birçok kişi Pankisi'nin silahlı çatışma ve kargaşanın devam ettiği bölge olduğuna inanmakta ve Çeçen-Kistlerin dışlanma sorunu halen mevcuttur.

Bunu özetlersek, Gürcistan hükümeti Rusya'yı dizginlemek için Birinci Çeçen Savaşı'ndan sonra Rus hâkimiyetine karşı isyan eden Çeçenistan ile ilişkileri geliştirmeye yönelik de facto devlet olan Çeçenistan-İçkerya'yı Rusya'ya karşı kendi stratejik kartı olarak kullanmıştır. Bu süreçte Pankisi'deki Çeçen-Kistler ve Çeçenistan'dan gelenler arasında etkileşim arttıkça Pankisi'dekiler arasında "Çeçen-Vaynakh diasporası" kimliği yerleşmiş ve Gürcü toplumu ve Çeçen-Kist toplumu arasında belirgin siyasi, toplumsal ve kültürel sınırlar çizilmiştir. Aynı zamanda Çeçenistan'daki kargaşa ve savaştan da etkilenerek Pankisi'deki Çeçen-Kistler Gürcü toplumu ve Gürcistan hükümeti tarafından dışlanmaya başlamıştır. Yani burada konuk eden ülkenin Rusya'ya karşı isyan eden "anayurdu" ile ilişkileri güçlendirmesi bölgedeki halk içinde diaspora kimliğini oluştururken diaspora halkının konuk eden ülke ve toplum tarafından dışlanmasına da yol açmıştır. Bu durum altında Gürcistan'daki Çeçen-Kistler kendi anayurdu olan Çeçenistan üzerinde kendi kimliğini inşa ederken Gürcistan'ın sistemi içinde kendi kültürel-toplumsal haklarını genişletmeye yönelmekte ve kendisini "Gürcistan'a sadık ve zararsız toplum" olarak göstermeye çalışmaktadır.

⁷⁵ "Past to Present", erişim 5 Mart 2018, <http://nazysguesthouse.com/kist-culture/>.

⁷⁶ Ayşegül Aydıngün, Ali Asker ve Anıl Üner. "Pankisi Vadisi'nde Kistler: Selefilik, Gelenekçilik, Kimlik ve Siyaset", *Gürcistan'daki Müslüman Toplulukları: Azınlık Hakları, Kimlik ve Siyaset*, der. Ayşegül Aydıngün, Ali Asker ve Aslan Yavuz Şir, (Ankara: AVİM, 2016), 365-366.

Şekil 3. Gürcistan'daki Çeçen-Kistlerin Çeçenistan Sorunundaki Konumu

Sonuç

1991 yılında Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra yeni ulus-devlet inşa sürecine giren eski Sovyet ülkeleri kendi içindeki diaspora azınlık gruplarını sıkça dışlamaya yönelmiştir. Bu ülkelerin böyle tutumu diaspora grupların sert tepkilerine yol açmış ve diaspora topluluklarının “anayurtları” da onların siyasal, toplumsal ve kültürel hareketlerini destekleyerek konuk eden ülkelere müdahale etmektedir. Böylece eski Sovyet bölgesindeki konuk eden ülkelerin sıkça diasporanın “anayurtları” ile gerginliği mevcuttur. Rogers Brubaker bu toplumsal-siyasi gelişmeleri “diaspora-anayurt-konuk eden ülke ilişkileri” teorisi olarak kuramsallaştırmış ve bu teoriyi ispatlamak için eski Almanya, Avusturya-Macaristan, Osmanlı ve Yugoslavya bölgelerindeki azınlıkların yanı sıra eski Sovyet bölgesindeki Rus topluluğunu ele almıştır.

Gürcistan'daki (Abhazya ve Güney Osetya hariç) Kuzey Kafkasyalı, özellikle Osetler, Abhaz ve Çeçen-Kist diasporası da Rus toplulukları gibi Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra yeni devlet sınırlarının çizilmesinden dolayı oluşturulmuş, ama onlar “diaspora-anayurt-konuk eden ülkeler ilişkileri”nde farklı süreci izlemiştir. Gürcistan'daki Osetler ve Abhazlar örneğine baktığımızda, “konuk eden ülke” olarak geçen Gürcistan ve “anayurtlar” olarak tanımlanabilen Güney Osetya ve Abhazya arasında siyasal gerginlik mevcuttur. Bu bölgelerdeki meseleye bakarsak ilk olarak Abhazya ve Güney Osetya Gürcistan'dan bağımsız ulus-devleti inşa etmeye girişmiş ve Gürcistan hükümetine karşı savaşmıştır. Bu iki bölge Rusya'nın büyük ölçekli desteğiyle fiili bağımsızlığı sürdürmektedir. Ayrıca Rusya

batıyla ilişkileri gclendiren Gürcistan'ı terbiye etmek için Abhazya ve Güney Osetya'dakileri "siyasi-hukuki Rus diasporası" olarak tanımlayarak Gürcistan'a karşı siyasi araca dönüştürmüştür. Diğer yandan, Gürcistan'daki (Güney Osetya ve Abhazya hariç) Osetler ve Abhazlara ise Gürcü toplumu şüpheyile bakmaya devam ederken onlar Güney Osetya, Abhazya ve Rusya tarafından da desteklenmemektedir. Böylece Gürcistan'daki Abhazlar ve Osetler Gürcistan ve kendi anayurtları arasındaki ilişkilerin iyileşmesini isterken Gürcistan'ın ilkelerine daha çok öncelik vererek Gürcistan'ın sistemi içinde kendi kültürel-toplumsal haklarını genişletmeye yönelmekte ve kendi anayurtlarındaki hükümetleri desteklememektedir.

Gürcistan'daki een-Kistlere bakarsak, een-Kistlerin anayurdu olarak tanımlanan Çeçenistan'daki Çeçenler bağımsızlık için Rusya'ya karşı isyan ettiğinde Gürcistan Rusya'ya karşı Çeçenistan-İçkerya'yı kendi stratejik kart olarak kullanmış ve Gürcistan'daki een-Kistler ve Çeçenistan arasındaki etkileşim de artmıştır. Fakat bu etkileşim yoğunlaştıca Gürcistan'daki een-Kistler Gürcistan devleti ve Gürcü toplumundan uzaklaşmış ve Gürcü toplumu tarafından daha da dışlanmıştır. Onlar kendi kimliğini anayurdu olan Çeçenistan üzerinden inşa ederken kendisini "Gürcistan'ın ilkelerine sadık ve zararsız halk" olarak kendisini göstererek Gürcistan'ın mevcut sistemi erevesi içinde kendi haklarını geliştirmeye çalışmaktadır.

Bu rnekleri değerlendirdiğimizde, Gürcü-Rus ilişkilerinde de facto devletler sorunu "diaspora-anayurt-konuk eden ülke ilişkileri"nin değişik şekli olarak ortaya çıkmaktadır. Burada meselelerde taraf olan devletler kendilerini de facto devltlerdeki insanların "hukuki ya da siyasi anayurtları" olarak göstererek onları "kendi siyasi ya da hukuki diasporası" olarak nitelendirmekte ve de facto devletlerdeki insanları birbirlerine karşı siyasi araç olarak kullanmaktadır. Diğer yandan, Gürcistan ve de facto devletleri arasındaki ilişkilere bakarsak, de facto devletlerin Gürcistan içindeki diasporalarına Gürcü toplumu şüpheyile yaklaşırken onlar kendi anayurtları tarafından da desteklenmemektedir. Bu durumda Gürcistan'daki Abhazlar, Osetler ve een-Kistler Gürcistan ve kendi anayurtları arasındaki ilişkilerinin iyileşmesini isterken Gürcistan'ın ilkelerine riayet ederek Gürcistan'ın sistemi erevesi içinde kendi haklarını genişletmeyi tercih etmekte ve anayurtlarındaki hükümetleri desteklemekten kaçınmaktadır.

Kaynakça

- Alkan, Sevinç Özcan. *Bir Sovyet Mirası Rus Azınlıklar*. İstanbul: Küre Yayınları, 2005.
- Aves, Jonathan. "Post-Soviet Transcaucasia." *Challenges for the Soviet South*. der. Roy Allison. Washington D.C.: Brookings Institution Press, 1996, 75-93.
- Aydingün, Ayşegül, Ali Asker ve Anıl Üner. "Pankisi Vadisi'nde Kistler: Selefilik, Gelenekçilik, Kimlik ve Siyaset." *Gürcistan'daki Müslüman Toplulukları: Azınlık Hakları, Kimlik ve Siyaset*. der. Ayşegül Aydingün, Ali Asker ve Aslan Yavuz Şir. Ankara: AVİM, 2016, 347-370.
- Ayman, Gülden. "Eski Sovyet Topraklarında Ruslar ve Etnik Çatışma Dinamikleri." *Sosyal Demokrat Değişim* 10 (1998): 73-90.
- BBC News. "Russia 'Ends Chechnya Operation'." Erişim 16 April 2009. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8001495.stm>.
- Bora, Asıl. "The South Ossetian-Georgian Conflict: 1990-2008." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 2009.
- Brubaker, Rogers. "Nationhood and the National Question in the Soviet Union and Post-Soviet Eurasia: An Institutionalist Account." *Theory and Society* 23 (1994): 47-78.
- Brubaker, Rogers. "Aftermaths of Empire and the Unmixing of Peoples: Historical and Comparative Perspectives." *Ethnic and Racial Studies* 18/2 (1995): 189-218.
- Brubaker, Rogers. "National Minorities, Nationalizing States and External National Homelands in the New Europe." *Daedalus* 124/2 (1995): 107-132.
- Brubaker, Rogers. *Nationalism Reframed: Nationhood and National Question in the New Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- Brubaker, Rogers. "Accidental Diasporas and External 'Homelands' in Central and Eastern Europe: Past and Present." *Vienna Institute for Advanced Studies Political Science Series*, 71 (2000).
- Brubaker, Rogers. "The 'Diaspora' Diaspora." *Ethnic and Racial Studies* 28/1 (2005): 1-19.
- Coene, Frederik. *The Caucasus: An Introduction*. London: Routledge, 2010.
- Corley, Felix. "South Ossetia between Gamsakhurdia and Gorbachev: Three Documents." *Central Asian Survey*, 16/2 (1997): 269-275.
- Ekinci, F. Didem. "İnşacılık, Kimlik, 'Üretilmiş' Vatandaşlar: Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya'da Vatandaşlık Politikaları." *Uluslararası İlişkiler* 16/61 (2019): 97-109.
- Ethnic Composition of Georgia*. Tbilisi: CSEM, 2016.

- Gvantseladze, Teymuraz, Manana Tabidze Tamar Gitolendia and Sophiko Tchaava. *Basic Aspects of Identity of the Abkhazians Living in Adjara*. Tbilisi: Universal, 2009.
- Hirose, Yoko. *Kyoukento Fuanno Choutaikoku Roshia: Kyu-Soren Shokokukaramita Hikarito Kage*. Tokyo: Kobun-Sha, 2008.
- Kızılbuğa, Esra. "Russian Involvement in the Abkhaz-Georgian Conflict." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 2006.
- Kitagawa, Seiichi. "Gurujia Pankisi-Keikoumondaino Shuzoku, Shinkoutekihaikei." *Kokusai-Seiji* 138 (2004): 142-156.
- Kolstoe, Paul. *Russians in the Former Soviet Republics*. Bloomington: Indiana University Press, 1995.
- Konak, Yılmaz. *Osetya ve Asetinler*, Ankara: y.y., 2007.
- Littlefield, Scott. "Citizenship, Identity and Foreign Policy: The Contradictions and Consequences of Russia's Passport Distribution in the Separatist Regions of Georgia." *Europe-Asia Studies* 61/8 (2009): 1461-1482.
- Medvedev, Dmitry. "Statement on the Situation in South Ossetia." Erişim 8 Ağustos 2008.
http://www.kremlin.ru/eng/speeches/2008/08/08/1553_type82912type82913_205032.shtml
- Nazy's Guest House. "Past to Present." Erişim 5 Mart 2018.
<http://nazysguesthouse.com/kist-culture/>.
- Oktay, Hasan ve Ufuk Cerrah. *Uluslararası Politikada Kafkasya*. Ankara: Hitabevi Yayınları, 2018.
- Prasad, Conor. "Georgia's Muslim Community: A Self-Fulfilling Prophecy?." *ECMI Working Paper* 58 (2012).
- Safran, William. "Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return." *Diaspora: A Journal of Transnational Studies* 1/1 (1991): 83-99.
- Sımsım, Selçuk. *Başka Bir Vatanımız Yok!* İstanbul: Apra Yayıncılık, 2018.
- Siprashvili, Nino. "Islamic Revival in Georgian-Chechen Border Area." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, University of Bergen, 2014.
- Sordia, Giorgi. "Ossetians in Georgia: In the Wake of the 2008 War." *ECMI Working Paper* 45 (2009).
- Svanberg, Ingvar. "Kazakhstan and the Kazakhs." *The Nationalities Question in the Post-Soviet States*. der. Graham Smith. London: Longman, 1992, 201-230.
- Tarkhanova, Zhanna. "'Alanskiy Sled' Ob'edinyaet Osetin." Erişim 10 Ağustos 2017. <https://www.ekhovkavkaza.com/a/28669886.html>.
- Tavkul, Ufuk. *Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya*. İstanbul: Ötüken Neşriyatı, 2002,

The Administration of South Ossetia. "'Osuri Forumi': Osebis Problemebis Mogvarebis Realuri Nabijebi." Erişim 28 Ocak 2014. <http://soa.gov.ge/geo/osuri-forumi---osebis-problemebis-mogvarebis-realuri-nabijebi-2781/>.

Tsulaia, Ia. "To be Kist: Between Georgian and Chechen." *Changing Identities: Armenia, Azerbaijan and Georgia*. ed. Victor Voronkov, Tbilisi: Heinrich Böll Stiftung South Caucasus, 2011, 126-147.